

Louis Cornelis - Loek - van Santen is in 1920 geboren in de Goedestraat te Utrecht. Toen de oorlog uitbrak was hij twintig. In onderstaand verhaal vertelt hij over het dagelijks leven in de laatste oorlogsjaren in Utrecht.

Een door de Utrechtse kerken georganiseerde voedseluitdeling. Foto: GAU, Verz. 156 (11)

Stroomloos

Na de spoorwegstaking in september '44 was het snel gedaan met de energievoorziening. Van hogerhand kwam de verordening dat alles behalve wat van belang was voor de Duitse oorlogsvoering en voor de voedselvoorziening van Nederland, alsmede een beperkt aantal ziekenhuizen afgesloten zou worden van de elektriciteitsvoorziening. Dit was op zichzelf nogal een gecompliceerde ingreep. Hoewel modernisering van het elektriciteitsnet al een aantal jaren voor de oorlog was ingezet waren er vooral in de oudere binnenstad en buitenwijken nog wat objecten die nog niet volledig aangepast waren. Bovendien was het met oog op bovenstaande vrijstellingen niet mogelijk gehele blokken buiten bedrijf te stellen door het afkoppelen van transformatorhuizen. De afsluitingen moesten dus pand voor pand plaatsvinden en dit gebeurde aldus wijksgewijze door in de huizen de panden de hoofdzekering uit de aansluitkast te verwijderen, waarna de kast ver-

zegeld werd. Maar de Duitsers stonden wel toe dat de uitgenomen hoofdzekeringen het eigendom bleven van de bewoner. Bovendien zagen de achtertuinten van de wel aangesloten panden zoals bakkerijen er al snel uit als gepavoiseerde oorlogsschepen, maar dan zonder vlaggen en lampen.

OZO

Bijna alle burens kregen een 'stekkie'. Helaas was onze naaste bakkerij wat te ver weg, maar wij ontvingen hulp uit een geheel andere hoek. Ons schildersbedrijf annex autospuiters zal al lang zonder werk en personeel. Alleen mijn oudere broer deed nog wel eens wat klein spuitwerk voor goede relaties. Maar de materialen raakten ook op en veel maakte het dus ook niet meer uit dat de luchtcompressor en afzuigventilatoren dan niet meer gebruikt konden worden. Veel erger was het dat we niet meer naar de BBC konden luisteren. Daar moest iets aan gedaan worden, maar hoe? De redding kwam in de gedaante van een ambtenaar van het energiebedrijf die de stroom kwam afsluiten. Een uiterst aimabele, spraakzame man die de zekering uitnam, het kastje verzegelde en mijn broer de zekering overhandigde met de woorden: "Alstublieft meneer die zekering blijft van U. Het kastje is verzegeld zoals U ziet en U weet natuurlijk dat het ten strengste verboden is het zegel te verbreken en de stroom weer aan te sluiten. Nou meneer U ziet er niet naar uit dat U zoiets zal doen, maar er zijn figuren meneer...die nemen een stopnaald en dan peuteren ze het zegel open en dan ...kijk maar" (en iets dat op een grote stopnaald leek uit zijn tas nemend, peuterde hij het loodje open, schoof het van het ijzerdraad en weer erop, kneep met een tangetje het loodje ver dicht en ging verder met zijn betoog) "de zekering er weer in...maar dat is levensgevaarlijk meneer als je het niet met een geïsoleerde tang doet. En...nou ja, U weet dat het niet mag, dus dan ga ik maar naar de volgende klant.

Dag meneer... en...uh...OZO!" En met deze in die dagen zo gangbare begroeting, de beginletters van het 'Oranje zal Overwinnen', ging hij weer op weg naar de volgende klant. Twee minuten later zaten wij weer 'aan de stroom'.

Hongerwinter

De kerken deden in de hongervinter hun best de ergste krepeergevallen wat te helpen. Na lang onderhandelen was het de Utrechtse kerken namelijk gelukt om toestemming van de bezetter te krijgen om - op eigen kosten en verantwoording - enige weken lang een beperkt aantal warme maaltijden te verstrekken aan de meest schrijnende gevallen. Met welwillende hulp van een aantal agrariërs en handelaren werd (al dan niet zwart) de hand gelegd op een bescheiden hoeveelheid voedsel als wortelen, uien, kool, aardappelen etc en de benodigde brandstof voornamelijk hout. Voor de bereiding werd een beroep gedaan op een aantal bakkers en banketbakkers in de verschillende wijken. Zij beschikten nog over elektriciteit voor hun bedrijf, omdat zij nodig waren voor de voedselvoorziening. Banketbakker Koot in de Goedestraat was een van hen. Koot (Tom voor zijn vrienden) was behalve een zeer vakbekwaam banketbakker, ook een zeer vriendelijk, ruimhartige en sociaalvoelend man en hij stelde zijn niet geringe capaciteiten, zijn bakkerij en zijn ingrediënten graag ter beschikking. Omdat zijn bakkerij al lange tijd op een laag pitje draaide en hij (behalve zijn vrouw) geen hulp had, vroeg hij mij - toen een 24 jarige onderduiker en medebewoner van de Goedestraat - hem als keukenhulp te assisteren, uiteraard zonder geldelijke vergoeding, maar met het vooruitzicht van eenmaal per week een eenvoudige warme maaltijd. Vooropgesteld natuurlijk dat er genoeg overbleef na de uitdeling. Indien mogelijk dan ook nog voor de rest van ons gezin bestaande uit zes volwassenen waarvan drie onderduikers. Dit aanbod greep ik natuurlijk met beide handen aan.

L.C. van Santen

Keukenhulp

En zo was bakker Koot in het voorjaar van '45 vier weken lang in de gelegenheid zijn kunst te tonen bij het eenmaal per week bereiden van een warme maaltijd voor circa 100 personen die hiervoor van de kerk een bon ontvingen. Uiteraard voornamelijk stampot, maar smaakvol en van klasse. Mijn werk als keukenhulp bestond uit het wassen van groenten, het schillen van uien en aardappelen, het hakken van hout en takken voor de oven en behulpzaam zijn bij het uitdelen, 1 liter per persoon. Voor dag en dauw begon ik hiermee in zijn bakkerij aan de Frederikastraat. Om half een 's middags was de uitdeling, maar al uren van te voren stonden de kleumende stakkers buiten in de rij met hun pannetje. Soms kwamen de waterlanders bij het zien van zoveel ellende, maar het schillen van al die uien bracht gelukkig een welkome camouflage. Eenmaal was er zelfs vlees! De herkomst bleef een raadsel, evenals de aard, maar het zag er goed uit al was het bij lange na niet voldoende voor een sudderlap of een karbonade voor iedereen. Maar Koot maakte er voor iedereen een prachtige schijf - wat hij noemde - paardenvlees van. Een soort zult met kruiden en gelatine uit zijn eigen voorraad. Na de uitdeling was het afwassen en schoonmaken en omstreeks drie uur zat het werk erop. Het overgeschoten eten - soms wel twee liter of nog meer - werd in een pan gedaan en dan was het tijd voor de operatie 'homerun'. Terwijl mevrouw Koot in de deuropening van de winkel de Goedestraat in het oog hield, verkende Koot zelf de Frederikastraat en als alles veilig was kwam de kreet "Ja Loek..hollen..". En als een geoliede bliksemstraal rende ik met mijn pannetje onder de arm vijftig meter naar huis, waar mijn oudere zus al klaar stond om snel de voordeur open te doen. Binnen stonden de borden al op tafel en brandde het noedkachelletje om heerlijk te kunnen genieten van het wekelijkse feestmaal.

VONDSTEN

Bij toeval dook deze foto onlangs op in het Archeologisch en Bouwhistorisch Centrum. Een foto die gezien de dit jaar uitgebreide herdenking van 50 jaar bevrijding een extra actueel tintje heeft. De foto roept een aantal vragen op, die wellicht door welwillende lezers beantwoord kunnen worden. Wat is hier afgebeeld en in welk jaar speelt dit zich af?

Een paar aanwijzingen geeft de foto zelf. Zo is hij genomen in de Wijde Begijnestraat ter hoogte van de Breedstraat. Er vindt een optocht plaats van de NSB en de Nationale Jeugdstorm. Zoals elke optocht trekt ook deze meelopers en kijkers, zij het dat in oorlogstijd deze woorden een andere geladenheid krijgen. Lettend op de nog volgende lange reeks jongens en meisjes komende vanuit de Van Asch van Wijckskade, moet de optocht een grote omvang gehad hebben.

De autobus (lijn 1, nr 64) die zichtbaar is op de foto heeft een houtgasgenerator achterop gemonteerd. De eerste bus op houtgas reed al in 1940, bus nr 64 kreeg de generator begin 1941.

Op de zijkant van de bus is een reclamebord te zien voor sigaretten van het merk 'Turmac' met als ondertekst 'bouquet special'. De bus is een Opel, welke in bedrijf genomen is in 1938. Op 4 september 1944 is deze bus (nr 64) samen met de andere nog in rijdbare staat verkerende bussen meegenomen door de bezetter. De bevrijding leek nabij en in allerlei evacueerden de Duitsers hun mensen en bezittingen richting de oostgrens.

Verdere gegevens lijkt de foto niet prijs te geven. Intrigerend is het wel om de diverse gelaatsuitdrukkingen te bekijken. Variërend van de vrolijkheid van een kind bij het meelopen met een optocht, tot de - wellicht gespeelde - ongeïnteresseerdheid van een fietser die er alleen maar snel voorbij wil en het fanatisme van het jeugdstormlid met een tot in de vingerstoppen doorgevoerde gedisciplineerde houding.

Informatie over de bus is afkomstig uit: M.R.A. Velthuis, *Van de Dion Bouton naar DAF-standaard, Zaltbommel 1980*